

En artikel fra KRITISK DEBAT

Anmeldelse af "Nok er nok" - Stop den skæve udvikling"

Skrevet af: **Jan Mølgaard** | Offentliggjort: 15. april 2013

"Nok er nok - Stop den skæve udvikling" - Niels I. Meyer - Tiderne Skifter 2013

Dette er ikke en egentlig anmeldelse. Bare så man ved det. Hvis det var en egentlig anmeldelse, så skulle jeg jo vurdere enten den æstetiske fremstilling, historiens sammenhæng eller andet af den slags. Og det har jeg absolut ingen intentioner om at gøre. Også fordi dette ikke er en egentlig anmeldelse har Niels I. Meyer set teksten først. Og efter min tekst kan man læse den replik, som han har skrevet til den.

Min tekst er først og fremmest en slags oplæg til en diskussion - et oplæg, der er båret af respekt og interesse og nok også af en form for fællesskab omkring intentionen. Eller sagt på en anden måde: Mange af Niels I. Meyers forslag og mange af hans ræsonnementer er jeg enig i. Uenigheden kommer, når man skal vurdere hans forestillinger om den politiske praksis - men mere om det senere.

Udgangspunktet er følgende: Niels I. Meyer har skrevet en lille, koncentreret bog med den manende titel "Nok er nok" I den kommer den nu næsten 83-årige professor emeritus og samfundsdebattør med en lang række bud på reformer, omlægninger, forandringer og initiativer, som efter hans mening er helt igennem nødvendige i den aktuelle historiske situation.

Hovedtemaer i bogen er blandt andet grænserne for vækst, undermineringen af demokratiet, det europæiske samarbejde i lyset af euroens krise, den neoliberale økonomiske teori fallit og vejen til (den efter Meyers mening nødvendige) sociale og økonomiske lighed.

Det er imponerende, at han gør det. Det er imponerende, at han orker.

Og mange af hans konkrete forslag virker gennemtænkte og - med visse forbehold - realistiske. Eller i det mindste realiserbare.

Det er for eksempel indiskutabelt korrekt, at markedssamfundet driver rovdrift på naturressourcerne og at disse ressourcers endelighed gør, at der - alene dér - lurer en katastrofe, som bare venter på at ske. Ligesom det er indiskutabelt korrekt, at det er pengemagten, som regerer - ikke folkeflertallet. Som Meyer siger det:

"I USA er pengemagten så dominerende, at man trods formelle politiske valg og hemmelige afstemninger med betydelig ret kan sætte spørgsmålstegn ved, hvad der er tilbage af demokratiet".

Meyer siger det ikke direkte, men det samme kan med lige så god ret siges om resten af verdens såkaldte demokratier. Vælger en stat eller et statsforbund en anden vej, end den der tjener finanskapitalens kortsigtede interesser, så stemmer finanskapitalisterne med pengepungen og får det som regel, som de gerne vil. Ivrigt hjulpet af IMF, WTO, danske såkaldte vismænd og majoriteten af fagøkonomerne, der alle har solgt deres sjæl til de neoliberale, økonomiske teorier, for hvem deregulering, fri bevægelighed for kapital og varer er absolutte værdier.

Men, som Meyer siger: "De gængse neoliberale (neoliberalistiske) makromodeller gengiver ikke det virkelige, komplicerede samfund og dets funktioner, men giver en overforenklet beskrivelse af en ønsket politisk udvikling".

Modellerne er ikke dækkende, fordi de overforenkler. Og den politik, som bygger på dem (og som hævder dem som grundlæggende og indiskutable sandheder) tjener kun pengemagtens interesser. Relationen mellem produktion og ressourcer, relationen mellem ulighed og lighed, den menneskelige faktor – alt dette ignoreres af teorien og af de modeller, som bygger på den. I modsætning hertil citerer Meyer Maynard Keynes og nyere økonomiske teoretikere som Paul Krugman og Joseph Stiglitz - Stiglitz, der blandt andet har skrevet, at "Den neoliberale markedsfundamentalisme har hele tiden været en politisk doktrin, som tjente bestemte interesser. Den har aldrig bygget på økonomisk teori. Og der er heller ikke historisk belæg for at tro, at den virker".

Modellen og den tankegang, som den støtter sig på, er altså interessebefængt (i modsætning til den rigtige videnskab må man formode), og desuden er den både forenklet, forsimplet og uvirksom – altså ineffektiv. Hvilket man blandt andet kan se i den aktuelle krise.

Og hvad gør man så på den baggrund?

Niels I. Meyer foreslår blandt andet, at man skal indføre systematisk kontrol af grænseoverskridende kapitalbevægelser, ændre sammensætningen af det økonomiske råds formandskab, udvikle nye og mere fleksible modeller, "som ikke prætenderer at kunne forudsige fremtiden mere end få år frem, men som løbende justerer struktur og antagelser i lyset af de indhøstede erfaringer og eventuelle ændringer i målsætningen". Derudover vil han indføre en Tobin-skat og etablere en ny FN-baseret alternativ til WTO under navnet UNPST (*UN Programme for Sustainable Trade*) hvis opgave defineres sådan her: "frit at kunne indføre toldbarrierer (og opkræve afgifter) og (udøve) kontrol med kapitaloverførsler for at sikre miljøhensyn inklusive hensynet til arbejdsmiljøet". Tilsvarende ændringer ønsker Meyer indført for Verdensbanken og IMF.

Der er flere konkrete forslag, men de har alle sammen – mere eller mindre – samme overordnede mål: at skabe en bæredygtig, demokratisk udvikling.

Og i det minder de om de forslag, som Meyer kommer med på bankområdet – f. eks. en striks opdeling af banksektoren i servicebanker og det, han kalder for kasinobanker.

Bemærkninger

Men – og det er væsentligt – ingen steder i den lille, kompakte bog er der taget stilling til, hvordan kapitalismen som system og produktionsorganisation spiller ind på situationen. Ingen steder aner man konturerne af den uafrystelige logik, hvormed kapitalismen har produceret sin egen krise, hinsides alle ideologiske omskrivninger eller teoridannelser. Ingen steder er Meyer kommet ind på, hvordan den private ejendomsret til produktionsmidlerne, den generelle markedslogik og magtforholdene i samfundet spiller ind.

Jo, pengemagten drives af en uhæmmet trang til profit. Og får pengemagten sat demokratiet ud af kraft, så er det kun profittrangen, som styrer. Men det faktum, at den aktuelle krise (som har været undervejs i lang tid og kun er blevet udskudt i kraft af kreditfinansieret forbrug) – som er en akkumulations- og afsætningskrise – er et logisk systemudtryk, siges der intet om.

I det hele taget virker det, som om Niels I. Meyer har en udpræget tro på, at appeller til fornuft, troskab overfor reel viden og rationalitet og reformer støttet af en folkelig opbakning (eller af et nyt ungdomsoprør) er tilstrækkeligt til eller i det mindste nødvendigt for, at der kan sættes hegn omkring den syge kapital og dens uansvarlige rovdrift på ressourcerne.

Det så meget mere som, at social lighed, kapitalkontrol og bæredygtighed slet og ret virker bedre på langt sigt. Som han siger i afsnittet om *Social og økonomisk lighed*: "Samfund med stor økonomisk

og social lighed klarer sig bedst på væsentlige parametre som sundhed, levestandard, lav kriminalitet, høj konkurrenceevne og tilfredshed blandt borgerne". Der er - kan man forstå - ingen som helst holdbare eller rationelle argumenter for, at øget ulighed ansporer til øget produktivitet, større tilfredshed eller bedre konkurrenceevne. Hvorimod der er mange gode og rationelle argumenter for det modsatte.

Niel I. Meyer skriver i forordet til sin bog følgende: "Jeg har ofte mødt den kritiske indvending mod mine løsningsforslag, at de er urealistiske. Den kritik berører mig efterhånden ikke. Det mest urealistiske er at tro, at vi kan fortsætte ad de nuværende spor. Desuden bryder mine forslåede reformer ikke med naturlovene. De kan alle gennemføres af mennesker, hvis et flertal af dem overbevises om det rationelle og nødvendige i ændringsforslagene. Jeg tillader mig at tro på, at mennesker i sidste ende er så rationelle, at de lader sig overbevise af faglige argumenter og synlige katastrofer (f. eks. på miljøområdet), så de vil iværksætte de nødvendige forandringer til, at det menneskelige liv på kloden kan fortsætte på rimelige vilkår".

Og det er jo netop omdrejningspunktet: En tro på menneskers rationalitet hinsides enhver anden interesse. Klasseinteresser og partsinteresser og andre interesser må vige (fordi de er nødt det) for fornuften.

Men historien viser desværre, at det ikke forholder sig sådan. Ligesom den aktuelle politiske situation både i Danmark og i resten af verden bekræfter det.

Derfor er der heller ikke rigtigt noget politisk subjekt i Meyers bog. Man sidder hele tiden og spørger sig selv, hvem det er, som skal gennemføre alle de udmærkede forslag - hvem der skal skabe den nødvendige magt til det - og hvem der skal sikre, at fornuften går fra ren erkendelse til politisk praksis. Meyer selv har dette bud på et svar (inspireret af titlen på Stéphane Hessels bog "Gør oprør" fra 2011):

"Oprøret er en hastesag, hvis vi vil undgå, at udviklingen går så skævt, at der ikke er nogen brugbar vej frem. (...) Bogens analyser og løsningsforslag er i særlig grad rettet mod yngre læsere, som endnu er åbne over for alternativer til de forældede systemer. Der er heldigvis tegn på en voksende forståelse for de bekymrende problemer også i den kommercielle verden, men indsatsen er for beskednen og langsommelig - og løsningen kræver en helt ny form for samarbejde mellem regering, befolkning og produktionssektor, hvis de nødvendige reformer skal gennemføres i tide".

Og der står det så: der skal gennemføres reformer - nødvendige reformer. Det er ikke nødvendigt at tage et frontalt opgør med selve systemet. Fordi fejlstyringen ikke er systembundet (må man formode). De agerende skal være regeringer, befolkninger og produktionssektor, siger Meyer. En slags trepartsforhandlinger med andre ord. Og bevægelsen skal drives frem ikke af en klasse, ikke af et eller flere politiske partier, men af ungdommen. Og altså også af fornuften og rationaliteten og videnskaben. De unge, fordi deres bevidsthed endnu ikke er stivnet i traditionelle, vanemæssige tankeformer. Og videnskaben fordi den er forpligtet på sandhed og nødvendighed.

Niels I. Meyer langer - i al venskabelighed - ud efter de, der kalder hans visioner for naive eller urealistiske. Og den kritik bliver jeg så også ramt af nu. For det er akkurat det, jeg vil kalde hans grundlag. Ikke de konkrete løsningsforslag - hvoraf mange er ikke bare fornuftige men også nødvendige - men hans forestillinger om, hvordan disse forslag skal flyttes fra tankernes og bogens verden til virkeligheden.

Et nyt ungdomsoprør, der skal promovere fornuftens sag (og moralens) i forhold til regeringer og produktionssektor. Og befolkninger i al uforpligtende almenhed.

Jeg kan ikke se, hvordan selve det at være ung og utraditionelt tænkende skal kunne flytte noget som helst, når langt størsteparten af de problemer, som Meyer opregner i bund og grund er bundet til og et produkt af en bestemt økonomisk organisationsform. Den grænseløse kapital producerer ikke bare varer - den producerer og reproducerer også sig selv - i direkte opposition til ressourcernes begrænsninger. Hvordan, Niels, vil du sikre, at kapitalen gør vold på sig selv og accepterer at forblive inden for et sæt af politisk fastsatte rammer og regler, når denne begrænsning strider mod selve kapitalens karakter? Og hvordan vil du i en verden, der har gjort den uhæmmede liberalisme til dogme kunne facilitere et opgør, der etablerer disse rammer?

For mig ender det altså med en slags naivitet - og som al naivitet sympatisk, men også temmelig umulig. Og derfor skrev jeg i en tidligere kommentar her, at positionen ender som moralisme.

Jeg stiller gerne op for et parti, der tager sit udgangspunkt i den grundlæggende kapitalismekritik og som så sætter Niels I. Meyers forslag på deres program som konkrete forslag. Men endnu et ungdomsoprør - eller endnu et oprør fra midten i fornuftens og rationalitetens navn tror jeg desværre ikke på.

Replik til Jan Mølgaards anmeldelse af bogen "Nok er nok - stop den skæve udvikling".

Af Niels I. Meyer, professor emeritus

Jan Mølgaard har skrevet en grundig og indsigtfuld anmeldelse af min nye bog "Nok er nok" fra november 2012. Det glæder mig, at han er enig med mig i bogens hovedbudskab og de fleste af bogens løsningsforslag.

Jeg er også enig med Jan Mølgaard i, at det er en uhyre vanskelig politisk opgave at gennemføre den nødvendige grønne omstilling, når pengemagten (storkapitalen) dominerer kommunikationskanalerne til befolkningen. Der, hvor vore veje skilles, er ved konklusionen om den strategi, der bør anvendes på denne baggrund.

Mølgaard synes nærmest at tilslutte sig de grupper, der mener, at det er naivt at tro, at folkestyret og den folkelige demokratiske modstand og fornuft vil være i stand til at gennemføre de nødvendige reformer og overvinde de eksisterende barrierer - specielt de økonomiske. Hvis det er grundlaget for Mølgaards kritik, er det helt forståeligt, at han ikke er enig med forslagene i min bog, som netop bygger på, at det er muligt i et oplyst samfund at gennemføre de nødvendige reformer ad demokratisk vej.

Hvis der endelig skal tales om naivitet i den forbindelse, vil jeg henvise til, at det mest naive er at tro på, at vi kan fortsætte den nuværende kurs på en begrænset klode med grænser for vækst. Det nævner Mølgaard også i sin boganmeldelse, men han synes ikke at drage den naturlige konsekvens af denne erkendelse, fordi han mener, at menneskenes indbyggede grådighed blokerer for de nødvendige reformer.

Som professor emeritus på DTU holder jeg en halv snes forelæsninger om året for gymnasieklasser om disse problemer. På den baggrund er det min erfaring, at de unge gymnasiaster ikke er fastlåsende i egoistisk grådighed, men tværtimod for manges vedkommende netop vil bruge deres fremtidige arbejde til at skabe en bedre verden. Det er derfor, at jeg slutter min bog med en speciel appel til de unge om at iværksætte et oprør mod det morads, som deres forældre og bedsteforældre har efterladt til dem. Det er en svær opgave, men den er ikke umulig, hvis bare man ikke opgiver på forhånd. Derfor er jeg ikke enig med Jan Mølgaard i hans pessimistiske konklusion på dette afgørende punkt. Der er heldigvis spirende ungdommelige oprør i Danmark, senest fra gruppen "Omstilling Nu", som offentliggjorde dele af deres appel til politikerne i en kronik i Information d. 13. marts.